

Krzysztof Ksiński*

Abolicja i amnestia w ustawie o niekaraniu obywateli Rzeczypospolitej Polskiej biorących udział po stronie Ukrainy w konflikcie zbrojnym wywołanym agresją Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Analiza dogmatyczna

Abolition and Amnesty in the Act on the Non-punishment of Citizens of the Republic of Poland Participating on the Side of Ukraine in the Armed Conflict Caused by the Russian Federation's Aggression against Ukraine: A Dogmatic Analysis

Abstract. This article presents a dogmatic analysis of the Act on the non-punishment of citizens of the Republic of Poland participating on the side Ukraine in the armed conflict caused by the Russian Federation's aggression against Ukraine. Particular attention is paid to the legal nature of the abolition and amnesty mechanisms employed by the legislature and to the relationship between them. The study demonstrates that the regulation's primary practical significance lies in the abolition mechanism, consisting in refraining from initiating proceedings and discontinuing those already underway, whereas the amnesty-related provisions primarily address the consequences of final convictions and imposed penalties. The article also examines the Act's origins and the legislative process, including the debate regarding the temporal scope of temporal acts covered by the regulation. The personal and material scope of the Act is discussed separately, with specific focus on liability provided for under Articles 141 and 142 of the Penal Code and the issue of whether the Act covers not only individuals enlisting in the Armed Forces of Ukraine but also those recruiting others for such service. Furthermore, the article evaluates the rationale behind the regulation in the context of social and political support for Polish citizens' participation in Ukraine's defence and the importance of Polish-Ukrainian relations. A critical analysis is conducted

* HESPEROS Foundation in Lublin, Poland | Fundacja HESPEROS w Lublinie, Polska, <https://orcid.org/0000-0002-7892-2107>, e-mail: krzysztof.ksinski@gmail.com.

regarding the notification mechanism, sanctions for non-compliance, the scope of information disclosure to state authorities, and the protection of information concerning the Act's beneficiaries. Based on this analysis, the author formulates interpretative conclusions and *de lege ferenda* proposals.

Keywords: amnesty – abolition – Armed Forces of Ukraine – Russian-Ukrainian conflict – criminal liability

Wprowadzenie

W dniu 13 marca 2026 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił ustawę o niekaraniu obywateli Rzeczypospolitej Polskiej biorących udział po stronie Ukrainy w konflikcie zbrojnym wywołanym agresją Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. W ten sposób Sejm skorzystał z ogólnej kompetencji do uchwalania ustaw, mimo że Konstytucja RP nie przewiduje możliwości uchwalenia ustawy o amnestii. Jednak Sejm może regulować każde zagadnienie i nie musi w tym zakresie dysponować żadnym wyrażnym upoważnieniem¹. Uchwalony akt po podpisaniu przez Prezydenta RP ogłoszono 31 marca 2026 r. w Dzienniku Ustaw², a przepisy ustawy weszły w życie 1 lipca 2026 r.³ Prawodawca ustanowił zatem okres *vacatio legis* wynoszący trzy miesiące, co stanowi wystarczający czas na przygotowanie organów państwowych do stosowania nowych regulacji.

Analizowana ustawa łączy dwa klasyczne mechanizmy: abolicję i amnestię, przy czym ich funkcje należy wyraźnie rozdzielić. Abolicja działa w stosunku do osób, wobec których nie zapadło prawomocne rozstrzygnięcie, natomiast skutki amnestyjne aktualizują się wobec prawomocnie skazanych lub ukaranych. Z perspektywy praktycznej na pierwszy plan wysuwa się zatem abolicja, ponieważ art. 2 ustawy o niekaraniu wyłącza wszczynanie postępowań i nakazuje umorzenie już wszczętych. Nie oznacza to jednak, że element amnestyjny ma charakter tylko hipotetyczny. W toku prac sejmowych przedstawiciel Ministerstwa Sprawiedliwości informował o pojedynczych prawomocnych

¹ P. Daniluk, *Amnestia i jej konstytucyjne uwarunkowania*, „Przegląd Sejmowy” 2014, nr 3, s. 54.

² Ustawa z dnia 13 III 2026 r. o niekaraniu obywateli Rzeczypospolitej Polskiej biorących udział po stronie Ukrainy w konflikcie zbrojnym wywołanym agresją Federacji Rosyjskiej na Ukrainę (Dz.U. 2026, poz. 435), dalej „ustawa o niekaraniu”.

³ Art. 9 ustawy o niekaraniu.

skazaniach na podstawie art. 141 i 142 Kodeksu karnego w poprzednich latach⁴.

Potrzeby przyjęcia regulacji nie należy przy tym oceniać wyłącznie przez pryzmat liczby zakończonych skazań. Istotne było samo istnienie ryzyka odpowiedzialności karnej za formalne przestępstwo przyjęcia obowiązków wojskowych bez wymaganej zgody, przy jednoczesnym publicznym wsparciu Rzeczypospolitej Polskiej dla obrony Ukrainy i faktycznym udziale obywateli polskich w jej siłach zbrojnych. Ustawowe rozwiązanie usuwa tę niepewność w sposób generalny i jednakowy dla adresatów, zamiast pozostawiać ich sytuację wyłącznie praktyce organów ścigania. Regulacja wpisuje się zarazem w szerszy kontekst polityki Państwa Polskiego wobec Ukrainy i relacji polsko-ukraińskich, lecz jej bezpośrednie znaczenie dogmatyczne polega przede wszystkim na określeniu skutków karnych zachowań, które nadal pozostają typami czynów zabronionych poza granicami czasowymi i przedmiotowymi ustawy o niekaraniu⁵.

Artykuł ma na celu przedstawienie kompleksowej analizy dogmatycznej powołanej ustawy, identyfikację problemów interpretacyjnych, które mogą powstać w toku jej stosowania, a także ocenę celowości i proporcjonalności przyjętych rozwiązań legislacyjnych. Zostanie również dokonana rekonstrukcja tła historycznego i prawnego regulacji, gdyż zrozumienie kontekstu, w jakim ustawa została uchwalona, jest niezbędne dla jej właściwej wykładni.

1. Konflikt rosyjsko-ukraiński jako kontekst regulacji

Od początku agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę rozpoczętej w lutym 2014 r., która przybrała formę aneksji Krymu oraz wywołania konfliktu zbrojnego w obwodach donieckim i ługańskim, a w szczególności od eskalacji konfliktu do postaci pełnoskalowej inwazji z dnia 24 lutego 2022 r., obywatele polscy masowo angażowali się we wsparcie Ukrainy⁶.

⁴ Zapis przebiegu posiedzenia Komisji Obrony Narodowej (nr 78) i Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka (nr 126) z 22 I 2026 r., wypowiedź Bartosza Jakubowskiego, głównego specjalisty w Departamencie Prawa Karnego Ministerstwa Sprawiedliwości.

⁵ Uzasadnienie poselskiego projektu ustawy o niekaraniu ochotników broniących wolności i niepodległości Ukrainy, druk sejmowy nr 1196 z 5 XII 2024 r., s. 4–7 oraz 9–10.

⁶ Zob. P. Długosz, D. Izdebska-Długosz, *Polskie społeczeństwo wobec uchodźców wojennych z Ukrainy*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny” 2024, nr 2(192), s. 16–30.

Zaangażowanie to przybrało rozmaite formy – zarówno w wymiarze cywilnym, obejmującym pomoc humanitarną, medyczną i logistyczną, jak i w wymiarze wojskowym, polegającym na bezpośrednim uczestnictwie w działaniach zbrojnych po stronie ukraińskiej⁷.

Szacuje się, że w szeregach Sił Zbrojnych Ukrainy oraz w formacjach ochotniczych, takich jak Legion Międzynarodowy Obrony Terytorialnej Ukrainy⁸, służyło co najmniej kilka tysięcy obywateli polskich. Dokładne liczby nie są podawane ze względów bezpieczeństwa, jednakże dostępne dane szacunkowe wskazują na skalę zjawiska, która wymagała interwencji legislacyjnej⁹.

Ministerstwo Obrony Narodowej podało, że w okresie od 24 kwietnia 2022 r. do 29 października 2024 r. wyrażono raptem 25 zgód obywatelom polskim na służbę w Siłach Zbrojnych Ukrainy. Zatem wielokrotnie więcej polskich obywateli służyło w Siłach Zbrojnych Ukrainy bez uzyskania tej zgody¹⁰.

Zgodnie z obowiązującymi w Rzeczypospolitej Polskiej przepisami takie działania stanowiły co do zasady przestępstwo. Kodeks karny¹¹ penalizował przyjęcie obowiązków wojskowych w obcych siłach zbrojnych bez zgody właściwego organu Rzeczypospolitej Polskiej¹², a także zakazywał prowadzenia zaciągu do takiej służby¹³. Przepisy te mają charakter formalny, ich byt nie jest uzależniony od wystąpienia jakiegokolwiek skutku. Jest on spełniony z chwilą przyjęcia przez sprawcę (obywatela polskiego) obowiązków wojskowych w obcym wojsku

⁷ W. Babiński, M. Wyrębkowski, *Polska pomoc Ukrainie 2022–2023*, Warszawa 2025, s. 1–81.

⁸ Legion cudzoziemski dla ochotników założony 27 II 2022 r. przez rząd Ukrainy na zlecenie prezydenta Wołodymyra Zełenskiego w celu obrony granic Ukrainy podczas trwającej inwazji Rosji. Podobne jednostki tworzone były dla cudzoziemskich ochotników od 2014 r., zob. <https://ildu.mil.gov.ua/pl> (dostęp: 28 V 2026).

⁹ Zarówno strona polska, jak i ukraińska nie podają oficjalnych, szczegółowych danych ze względów bezpieczeństwa operacyjnego. Szacunki medialne i eksperckie mówią o kilkuset, a w skali całego konfliktu być może nawet o kilku tysiącach Polaków, którzy przewinęli się przez front. Liczba ta jest jednak płynna i ulega ciągłym zmianom w wyniku rotacji, strat oraz napływu nowych ochotników, zob. <https://bas-3.pl/polscy-ochotnicy-na-ukrainie/> (dostęp: 28 V 2026).

¹⁰ R. Rynkun-Werner, *Polacy na ukraińskim froncie – czyli nierozwiązany problem abolicji, „Palestra”* 2025, nr 2, s. 23.

¹¹ Ustawa z dnia 6 VI 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. 2025, poz. 383 ze zm.), dalej „k.k.”.

¹² Art. 141 § 1 k.k.

¹³ Art. 142 § 1 k.k.

lub w obcej organizacji wojskowej bez zgody właściwego polskiego organu¹⁴.

Przepisy te mają swoje korzenie w tradycyjnym rozumieniu suwerenności państwowej, które zakłada, że obywatel nie może samodzielnie decydować o podjęciu służby wojskowej w obcej armii, gdyż stanowi to naruszenie lojalności wobec własnego państwa, naruszenie jego suwerenności oraz potencjalne zagrożenie dla interesów bezpieczeństwa narodowego.

Skutkiem obowiązywania powyższych przepisów było istnienie swobodnego obszaru prawnego, w którym obywatele podejmowali działania *de facto* aprobowane społecznie i politycznie, lecz formalnie zabronione przez obowiązujący porządek prawny. Taka sytuacja rodziła poważne problemy z punktu widzenia pewności prawa oraz zasady zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa.

2. Geneza ustawy o niekaraniu

Geneza regulacji sięga 8 marca 2022 r., kiedy to do Senatu wniesiono projekt ustawy o niekaraniu ochotników broniących wolności i niepodległości Ukrainy, który wprost przedstawiano jako projekt ustanawiający abolicję w odniesieniu do czynów związanych ze służbą obywateli polskich w Siłach Zbrojnych Ukrainy. Senat 12 kwietnia 2022 r. podjął uchwałę o wniesieniu tego projektu do Sejmu, jednak prace nie zostały zakończone przed końcem IX kadencji. Bezpośrednią podstawą ustawy o niekaraniu stał się natomiast poselski projekt z 5 grudnia 2024 r. (druk sejmowy nr 1196), którego uzasadnienie również posługiwało się pojęciem abolicji¹⁵.

23 kwietnia 2025 r. projekt został skierowany do pierwszego czytania w Komisjach Obrony Narodowej oraz Sprawiedliwości i Praw Człowieka. 7 października 2025 r. komisje przeprowadziły pierwsze czytanie projektu i powołały podkomisję, która – po pracach na posiedzeniu 20 listopada 2025 r. – przedstawiła sprawozdanie. Rozpatrując projekt

¹⁴ S. Hoc, *O penalizacji służby w polskim wojsku*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2005, nr 15(1), s. 183–184.

¹⁵ Projekt ustawy o niekaraniu ochotników broniących wolności i niepodległości Ukrainy, druk senacki nr 648; Senat RP, uchwała z 12 IV 2022 r. w sprawie wniesienia do Sejmu projektu ustawy o niekaraniu ochotników broniących wolności i niepodległości Ukrainy.

ustawy na posiedzeniu 22 stycznia 2026 r., komisje wprowadziły poprawki i wniosły o jego uchwalenie przez Sejm (druk sejmowy nr 2189).

Drugie czytanie projektu odbyło się 11 lutego 2026 r. Po ponownym skierowaniu projektu do Komisji Obrony Narodowej oraz Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka komisje 12 lutego 2026 r. przyjęły dodatkowe sprawozdanie (druk nr 2189-A), a 13 lutego 2026 r. Sejm uchwalił ustawę większością 406 głosów przy 4 głosach przeciw i 19 wstrzymujących się. Senat wprowadził następnie poprawki, które Sejm rozpatrzył 13 marca 2026 r.; po ich przyjęciu tego samego dnia ustawa została uchwalona w ostatecznym kształcie. Tak szerokie poparcie parlamentarne pozwala mówić o znacznym konsensusie politycznym co do potrzeby szczególnej regulacji, nie przesądza natomiast o trafności każdego zastosowanego rozwiązania dogmatycznego¹⁶.

Szczególnie istotna z punktu widzenia charakteru abolicji była ewolucja zakresu czasowego projektu. W pierwotnym projekcie z 5 grudnia 2024 r. art. 1 ustawy o niekaraniu obejmował co do zasady czyny popełnione od 24 lutego 2022 r. do 31 grudnia 2026 r. Uzasadnienie wyraźnie wskazywało, że rozwiązanie ma objąć zarówno czyny już popełnione, jak i czyny, które dopiero mogą zostać popełnione do końca 2026 r.¹⁷ W toku prac data końcowa była przedmiotem pytań poselskich; podczas drugiego czytania wskazywano wprost na potrzebę wyjaśnienia, dlaczego wybrano właśnie 31 grudnia 2026 r.¹⁸ Ostatecznie ustawodawca zrezygnował ze stałej daty przyszłej i objął ustawą czyny popełnione do dnia jej wejścia w życie. Rozwiązanie to ma istotne znaczenie dogmatyczne: finalna ustawa nie zapowiada bezkarności za czyny dopiero przyszłe względem momentu jej wejścia w życie, lecz zamyka szczególną ochronę na 1 lipca 2026 r. Po tej dacie ponownie w pełni aktualizują się ogólne zasady odpowiedzialności z art. 141 i 142 k.k. oraz właściwych przepisów wojskowych.

¹⁶ Przebieg procesu legislacyjnego druku sejmowego nr 1196, Sejm RP X kadencji; zob. także druki sejmowe nr 2189 i 2189-A.

¹⁷ Poselski projekt ustawy o niekaraniu ochotników broniących wolności i niepodległości Ukrainy, druk sejmowy nr 1196, art. 1 oraz uzasadnienie, s. 2, 6 i 9–10.

¹⁸ Sprawozdanie z 51. posiedzenia Sejmu RP X kadencji z 11 II 2026 r., 13. punkt porządku dziennego, wypowiedź poseł Anny Gembickiej zawierająca pytanie o uzasadnienie daty granicznej 31 XII 2026 r.

3. Konstrukcja prawna ustawy o niekaraniu

Ustawa o niekaraniu łączy dwa instrumenty o różnej naturze prawnej. Podstawowym kryterium wyróżnienia jest etap reakcji karnej państwa. Abolicja polega na ustawowym wyłączeniu ścigania określonej kategorii czynów: postępowania nie wszczyna się, a postępowanie wszczęte, lecz niezakończony prawomocnym orzeczeniem, podlega umorzeniu. Amnestia *sensu stricto* odnosi się natomiast do skutków prawomocnego skazania lub ukarania i polega na darowaniu albo złagodzeniu represji oraz, zależnie od treści aktu, na usunięciu określonych skutków skazania. W literaturze podkreśla się, że obie instytucje mogą występować w jednym akcie prawnym i dotyczyć tej samej kategorii czynów, lecz oddziaływać na różne stadia postępowania i wykonania kary¹⁹.

W analizowanej ustawie właściwy mechanizm amnestyjny wynika przede wszystkim z art. 3. Prawomocnie orzeczone za czyny objęte ustawą kary i inne wskazane w tym przepisie środki, w zakresie niewykonanym, nie podlegają wykonaniu, a skazania i ukarania ulegają zatarciu z mocy prawa. Samo sformułowanie z art. 1 ustawy o niekaraniu, że określone przestępstwa i wykroczenia „przebacza się i puszcza się w niepamięć”, wyznacza kategorię czynów objętych ustawą, lecz o kwalifikacji konkretnego skutku jako amnestyjnego lub abolicyjnego rozstrzygają dalsze przepisy. Jeżeli doszło już do prawomocnego skazania, zastosowanie znajduje art. 3 i mamy do czynienia z amnestią w ścisłym znaczeniu²⁰.

Abolicję realizuje natomiast art. 2 ustawy o niekaraniu, zgodnie z którym postępowania karnego albo postępowania w sprawach o wykroczenia w sprawach o czyny wymienione w art. 1 nie wszczyna się, a wszczęte postępowania umarza. Abolicja nie jest więc „zniesieniem karalności czynów przyszłych”. Może dotyczyć czynów popełnionych wcześniej, pod warunkiem że przed wejściem w życie aktu abolicyjnego nie zapadło prawomocne rozstrzygnięcie. Określenie jej jako mechanizmu działającego *a priori* odnosi się do uprzedniości wobec prawomocnego zakończenia procesu i wykonania kary, nie zaś koniecznie do

¹⁹ J. Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2020, s. 630–632; L. Brodowski, *Ustrojowy charakter prawa łaski i amnestii w kontekście instytucji ekstradycji*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 3, s. 75–89, zwł. s. 81; J. Bednarzak, *Amnestia*, Warszawa 1965; por. L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2021, s. 216–217; P. Daniluk, op. cit.; L. Wilk, *W sprawie uregulowania i stosowania łaski generalnej*, „Palestra” 2002, nr 5–6, s. 36 i n.

²⁰ Art. 2, art. 3 oraz art. 8 ustawy o niekaraniu.

chwili popełnienia czynu. Pierwotny projekt z 2024 r. miał dodatkowo komponent prospektywny, ponieważ obejmował czyny aż do 31 grudnia 2026 r.; finalna ustawa z tego rozwiązania zrezygnowała.

W konsekwencji art. 2 jest w praktyce podstawowym przepisem abolicyjnym: chroni osoby, wobec których nie zapadł prawomocny wyrok, przed wszczęciem postępowania albo prowadzi do zakończenia postępowania już wszczętego. Nie uchyla on art. 141 § 1 ani art. 142 § 1 k.k. i nie dekryminalizuje generalnie opisanych tam zachowań. Wyłączenie ma charakter szczególny, przedmiotowo i czasowo ograniczony do sytuacji wskazanych w art. 1 ustawy o niekaraniu.

Ratio legis takiego rozwiązania projektodawcy wiązali z wyjątkowym kontekstem konfliktu rosyjsko-ukraińskiego i oceną, że w tych konkretnych okolicznościach brakuje uzasadnienia dla ścigania i karania wskazanych zachowań. Z dogmatycznego punktu widzenia istotne jest jednak, że ustawodawca nie zmienił abstrakcyjnych znamion przestępstw z art. 141 i 142 k.k., lecz ustanowił szczególną ustawową przeszkodę ścigania i szczególne skutki wobec istniejących skazań. Dlatego trafniejsze jest mówienie o selektywnej abolicji połączonej z amnestią, a nie o dekryminalizacji.

Należy zatem przyjąć, że ustawa o niekaraniu ma charakter abolicyjno-amnestyjny. W odniesieniu do osób nieskazanych prawomocnie zasadnicze znaczenie ma abolicja z art. 2, natomiast wobec prawomocnie skazanych lub ukaranych uruchamiane są skutki amnestyjne z art. 3. Obie konstrukcje mogą dotyczyć tego samego czynu popełnionego w przeszłości, a rozstrzygające jest to, na jakim etapie znajduje się reakcja karna państwa. Na mieszaną konstrukcję aktu wskazuje również sam art. 8 ustawy o niekaraniu, który posługuje się łącznie zwrotem „postępowanie o zastosowaniu amnestii i abolicji”²¹.

4. Zakres podmiotowy i przedmiotowy

Zakres podmiotowy ustawy o niekaraniu jest bardziej złożony, niż sugeruje jej tytuł. W przypadku czynu z art. 141 § 1 k.k. sprawcą może być wyłącznie obywatel polski, ponieważ obywatelstwo stanowi znamię tego typu czynu zabronionego. Inaczej jest w art. 142 § 1 k.k.: przepis posługuje się określeniem „kto” i nie wprowadza wymogu posiadania

²¹ Art. 2, art. 3 oraz art. 8 ustawy o niekaraniu.

obywatelstwa polskiego po stronie sprawcy prowadzącego zaciąg. Obywatelstwo lub pobyt w Polsce odnoszą się tam do osób werbowanych, nie zaś do samego werbującego. W konsekwencji art. 1 ust. 1 pkt 2 ustawy o niekaraniu może znaleźć zastosowanie także wobec sprawcy niebędącego obywatelem polskim, pod warunkiem że jego czyn podlega polskiej ustawie karnej i spełnia pozostałe przesłanki ustawowe²².

Powstaje przez to dostrzegalna rozbieżność między tytułem ustawy a jej normatywnym zakresem. Tytuł mówi o „niekaraniu obywateli Rzeczypospolitej Polskiej biorących udział po stronie Ukrainy”, podczas gdy art. 1 ust. 1 pkt 2 obejmuje czyn polegający na prowadzeniu zaciągu, którego sprawca nie musi być ani obywatelem polskim, ani osobą osobście biorącą udział w walce po stronie Ukrainy. Tytuł aktu ma przede wszystkim funkcję informacyjną i nie może zawężać jednoznacznej treści przepisów, jednak z punktu widzenia poprawności legislacyjnej powinien możliwie wiernie oddawać zakres regulacji.

Zakres przedmiotowy ustawy obejmuje trzy grupy przestępstw i wykroczeń. Pierwszą tworzą czyny z Kodeksu karnego: przyjęcie bez zgody właściwego organu obowiązków wojskowych w Siłach Zbrojnych Ukrainy (art. 141 § 1 k.k.) oraz prowadzenie zaciągu do takiej służby (art. 142 § 1 k.k.), popełnione w okresie od 6 kwietnia 2014 r. do dnia wejścia w życie ustawy, którym był 1 lipca 2026 r. W odniesieniu do zgody na służbę trzeba przy tym uwzględnić zmianę stanu prawnego: do 22 kwietnia 2022 r. właściwość organu była zróżnicowana na gruncie ówczesnych przepisów, natomiast od 23 kwietnia 2022 r., po wejściu w życie ustawy o obronie Ojczyzny²³, organem właściwym jest Minister Obrony Narodowej²⁴.

Drugą grupę stanowią czyny penalizowane w u.o.O. popełnione przez obywatela polskiego w związku z przyjęciem w okresie od dnia 23 kwietnia 2022 r.²⁵ do dnia wejścia w życie ustawy, bez zgody właści-

²² Art. 141 § 1 i art. 142 § 1 k.k.; zob. także art. 1 ust. 1 pkt 1–2 ustawy o niekaraniu.

²³ Ustawa z dnia 11 III 2022 r. o obronie Ojczyzny (tekst jedn. Dz.U. 2025 poz. 825 ze zm.), dalej „u.o.O.”.

²⁴ Zob. uzasadnienie projektu z druku sejmowego nr 1196, s. 5–6. Przed wejściem w życie u.o.O. właściwość organów była zróżnicowana; od 23 IV 2022 r. jedynym organem właściwym do udzielania zgody jest Minister Obrony Narodowej.

²⁵ Data ta odnosi się do wejścia w życie u.o.O., co stanowi konsekwentne powiązanie ram czasowych z datą penalizacji danego czynu w konkretnym akcie prawnym. Taka konstrukcja zapewnia spójność systemu prawnego i eliminuje potencjalne wątpliwości interpretacyjne co do zakresu czasowego amnestii.

wego organu (Ministra Obrony Narodowej) obowiązków wojskowych w Siłach Zbrojnych Ukrainy i który:

1. wbrew obowiązkom wynikającym z ustawy:
 - a. nie stawia się do kwalifikacji wojskowej przed wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta), przed właściwą komisją lekarską lub przed szefem wojskowego centrum rekrutacji w określonym terminie i miejscu albo nie przedstawia dokumentów, których przedstawienie zostało nakazane,
 - b. nie zgłasza się w celu uregulowania stosunku do obowiązku obrony,
 - c. nie zgłasza się w określonym terminie i miejscu na wezwanie właściwych organów w sprawach dotyczących obowiązku obrony oraz odmawia poddania się badaniom lekarskim,
 - d. odmawia udzielenia właściwym organom prowadzącym ewidencję wojskową informacji w zakresie danych jego dotyczących i przetwarzanych w ewidencji wojskowe²⁶;
2. bez usprawiedliwionej przyczyny:
 - a. będąc żołnierzem pasywnej rezerwy, nie zgłasza się w określonym terminie i miejscu na ćwiczenia wojskowe trwające do dwudziestu czterech godzin,
 - b. będąc przeznaczony do szkolenia lub ćwiczeń wojskowych, nie zgłasza się w określonym terminie i miejscu do tej służby,
 - c. posiadając przydział organizacyjno-mobilizacyjny do jednostki przewidzianej do militaryzacji, nie zgłasza się w określonym terminie i miejscu do służby w tej jednostce – podlega karze aresztu albo grzywny.
 - d. w czasie odbywania służby samowolnie opuszcza wyznaczone miejsce przebywania²⁷;
3. wbrew ustawowym obowiązkom uchyla się od wykonania obowiązku świadczenia osobistego lub rzeczowego²⁸;
4. będąc przeznaczony do szkolenia, uchyla się od jego odbywania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku²⁹.

Trzecią grupę stanowią czyny penalizowane w ustawie o powszechnym obowiązku obrony, popełnione w związku z przyjęciem w okresie

²⁶ Art. 681 u.o.O.

²⁷ Art. 682 ust. 1 i 2 pkt 2 u.o.O.

²⁸ Art. 683. ust. 1 u.o.O.

²⁹ Art. 686 u.o.O.

od dnia 6 kwietnia 2014 r. do dnia 22 kwietnia 2022 r. bez zgody właściwego organu obowiązków wojskowych w Siłach Zbrojnych Ukrainy. Chodzi o następujące czyny zabronione:

1. Kto wbrew obowiązkom wynikającym z ustawy lub przepisów wydanych na jej podstawie:
 - a. nie stawia się do kwalifikacji wojskowej przed wójtem lub burmistrzem (prezydentem miasta), przed właściwą komisją lekarską lub przed wojskowym komendantem uzupełnień w określonym terminie i miejscu, nie stawia się do wojskowej pracowni psychologicznej albo nie przedstawia dokumentów, których przedstawienie zostało nakazane,
 - b. nie zgłasza się w celu uregulowania stosunku do powszechnego obowiązku obrony,
 - c. nie zgłasza się w określonym terminie i miejscu na wezwanie właściwych organów w sprawach dotyczących powszechnego obowiązku obrony oraz odmawia poddania się badaniom lekarskim,
 - d. nie dopełnia obowiązku zgłoszenia zmian, o którym mowa w art. 53 ust. 1,
 - e. opuszcza terytorium Państwa lub przebywa za granicą bez zezwolenia organów wojskowych³⁰;
2. Kto bez usprawiedliwionej przyczyny:
 - a. będąc żołnierzem rezerwy nie zgłasza się w określonym terminie i miejscu na ćwiczenia wojskowe trwające do dwudziestu czterech godzin,
 - b. będąc przeznaczony do szkolenia lub ćwiczeń w obronie cywilnej nie zgłasza się w określonym terminie i miejscu do tej służby,
 - c. posiadając przydział organizacyjno-mobilizacyjny do jednostki przewidzianej do militaryzacji, nie zgłasza się w określonym terminie i miejscu do odbycia ćwiczeń w tej jednostce³¹;
3. Kto wbrew obowiązkom wynikającym z ustawy lub przepisów wydanych na jej podstawie uchyla się od wykonania obowiązku świadczenia osobistego lub rzeczowego³²;

³⁰ Art. 224 pkt 1–3, 4 i 6 Ustawy z dnia 21 XI 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2021, poz. 372 ze zm.), dalej „u.p.o.o.RP”.

³¹ Art. 225 ust. 1 u.p.o.o.RP.

³² Art. 227 ust. 1 pkt 1 u.p.o.o.RP.

4. Kto będąc przeznaczony do szkolenia lub ćwiczeń w obronie cywilnej uchyla się od ich odbywania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku³³.

Zauważyć należy, że katalog czynów, których dotyczy amnestia i abolicja, jest zamknięty. Nie obejmuje on na przykład przestępstw pospolitych popełnionych podczas służby w Siłach Zbrojnych Ukrainy, takich jak dezercja z Sił Zbrojnych Ukrainy czy przestępstwa przeciwko lokalnej ludności cywilnej. Jest to istotne ograniczenie: ustawa chroni wyłącznie czyn związany z samym faktem przyjęcia i pełnienia obowiązków wojskowych, a nie czyny popełnione w okresie służby.

Taka konstrukcja jest zgodna z celem regulacji, którym jest ochrona polskich ochotników przed odpowiedzialnością za sam fakt podjęcia walki po stronie ukraińskiej i wynikające z niego ewentualne naruszenia innych wyżej wymienionych obowiązków prawnych, a nie przed odpowiedzialnością za ewentualne nadużycia lub przestępstwa popełnione w toku tej służby.

5. Konsekwencje procesowo-karne

W sprawach o czyny objęte abolicją postępowania karnego albo postępowania w sprawach o wykroczenia nie wszczyna się, a postępowania wszczęte umarza się. Jest to właśnie zasadniczy skutek abolicyjny, odrębny od amnestii odnoszącej się do prawomocnie zakończonych spraw. Przepis ma charakter bezwzględnie wiążący i nie pozostawia organom ścigania ani sądom uznania co do samego zastosowania abolicji, jeżeli spełnione są ustawowe przesłanki.

W zakresie nieuregulowanym stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego lub Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. Odpowiednie stosowanie tych regulacji oznacza, że kwestie proceduralne związane z zastosowaniem abolicji i amnestii rozstrzyga się na podstawie właściwych procedur karnych i wykroczeniowych, z uwzględnieniem szczególnych reguł analizowanej ustawy.

Prawomocnie orzeczone kary, środki karne, środki związane z podaniem sprawcy próbie, przepadki i środki zabezpieczające, niewykonane w całości lub w części, nie podlegają wykonaniu. Również koszty postępowania karnego lub postępowania w sprawach o wykroczenia

³³ Art. 236 u.p.o.o.RP.

ulegają umorzeniu³⁴. Przepis ten ma na celu zapewnienie, że korzystający z amnestii nie będą ponosić żadnych konsekwencji prawnych wynikających z orzeczeń wydanych przed wejściem w życie ustawy o niekaraniu.

Szczególnie istotny jest mechanizm zatarcia skazania z mocy prawa. Skazania za czyny objęte amnestią ulegają zatarciu *ex lege*, bez konieczności wnioskowania o to przez skazanego. Ponadto wpis o skazaniu, ukaraniu i warunkowym umorzeniu postępowania usuwa się z Krajowego Rejestru Karnego. Taka konstrukcja zapewnia pełną rehabilitację prawną i przywraca osoby objęte amnestią do stanu sprzed skazania.

Procedura zakłada, że ustalenia dokonuje sąd pierwszej instancji z urzędu lub na wniosek prokuratora. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie. Sąd zawiadamia Biuro Informacyjne Krajowego Rejestru Karnego niezwłocznie po uprawomocnieniu postanowienia³⁵.

6. Mechanizm zgłoszeniowy

Skutki abolicji i amnestii wynikają z ustawy o niekaraniu i nie są uzależnione od uprzedniego złożenia oświadczenia. Obowiązek zgłoszeniowy z art. 6 ust. 1 ma charakter odrębny i dotyczy osoby, która bez wymaganej zgody przyjęła obowiązki wojskowe w Siłach Zbrojnych Ukrainy. Nie obejmuje zatem automatycznie każdego sprawcy czynu z art. 142 § 1 k.k., który jedynie prowadził zaciąg. Osoba objęta art. 6 ma obowiązek zawiadomić Ministra Obrony Narodowej o terminie i miejscu przyjęcia oraz zakończenia pełnienia obowiązków wojskowych; niedopełnienie tego wymogu nie uchyla samej ochrony abolicyjnej lub amnestyjnej, lecz może rodzić odrębną odpowiedzialność na podstawie art. 7 ustawy o niekaraniu³⁶.

Ustawa o niekaraniu przewiduje dwa warianty terminów składania oświadczenia. W przypadku osoby powracającej do kraju po wejściu w życie ustawy termin wynosi sześć miesięcy od dnia powrotu. W przypadku osoby, która wróciła przed dniem wejścia w życie ustawy, termin wynosi sześć miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy o niekaraniu³⁷.

³⁴ Art. 3 ust. 1 ustawy o niekaraniu.

³⁵ Art. 3 ust. 2 i 3 ustawy o niekaraniu.

³⁶ Art. 6 ust. 1 i 5–7 ustawy o niekaraniu.

³⁷ Art. 6 ust. 1 i 2 ustawy o niekaraniu.

Taka konstrukcja zapewnia elastyczność regulacji i uwzględnia sytuację różnych kategorii beneficjentów.

Oświadczenie składane jest pod rygorem odpowiedzialności karnej za fałszywe oświadczenia³⁸. Informacje w nim zawarte stanowią tajemnicę prawnie chronioną i podlegają ochronie przewidzianej dla informacji niejawnych oznaczonych co najmniej klauzulą zastrzeżone³⁹.

Minister Obrony Narodowej przekazuje uzyskane informacje do sześciu organów państwowych: szefa właściwego Wojskowego Centrum Kształcenia, prokuratury, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego i Służby Wywiadu Wojskowego⁴⁰. Wymienione podmioty, poza prokuraturą, mogą wezwać zgłaszającego do przekazania szczegółowych informacji o charakterze pełnionych obowiązków i przebiegu ich wykonywania⁴¹.

7. Krytyka ustawy o niekaraniu

Interwencja ustawodawcza była niewątpliwie potrzebna – przemawiały za nią przede wszystkim względy pewności prawa i równego traktowania adresatów. Art. 141 § 1 k.k. ma charakter formalny, a z prac sejmowych wynikało, że dochodziło do pojedynczych skazań również na podstawie art. 141 i art. 142 k.k. Pozostawienie problemu wyłącznie praktyce prokuratorskiej nie usuwałoby więc ryzyka odpowiedzialności ani nie zapewniałoby jednolitego rozstrzygnięcia spraw już wszczętych lub prawomocnie zakończonych. Abolicja była potrzebna dla spraw niezakończonych, a amnestia – dla istniejących skazań. Jednocześnie regulacja niewątpliwie pozostaje osadzona w politycznym i międzynarodowym kontekście wsparcia udzielanego Ukrainie przez Polskę; zbieżność z tym kierunkiem polityki państwa może tłumaczyć wolę ustawodawcy, lecz nie zwalnia z oceny proporcjonalności i jakości technicznej poszczególnych przepisów.

Należy zwrócić uwagę na kilka problemów natury prawnej i konstytucyjnej związanych z ustawą. Po pierwsze, obowiązek zgłoszeniowy jest sformułowany w sposób oderwany od samego mechanizmu amnestii. Amnestia i abolicja działają z mocy prawa, niezależnie od złożenia

³⁸ Art. 6 ust. 3 ustawy o niekaraniu.

³⁹ Art. 6 ust. 4 ustawy o niekaraniu.

⁴⁰ Art. 6 ust. 5 ustawy o niekaraniu.

⁴¹ Art. 6 ust. 6 ustawy o niekaraniu.

oświadczenia. Niespełnienie obowiązku zgłoszeniowego nie pozbawia więc beneficjenta ochrony prawnej, stanowi jednak odrębne przestępstwo⁴². Taka konstrukcja tworzy sytuację, w której obywatel jest chroniony przed odpowiedzialnością za pełnienie służby wojskowej, lecz jednocześnie naraża się na odpowiedzialność karną za niezgłoszenie faktu jej pełnienia. Należy zauważyć, że jest to rozwiązanie kwestionowalne z punktu widzenia zasad racjonalnego prawodawstwa karnego.

Po drugie, przekazywanie informacji do sześciu organów państwowych, w tym służb specjalnych, budzi pytania o proporcjonalność ingerencji w sferę prywatności adresatów amnestii. O ile kontrola bezpieczeństwa jest zrozumiała w przypadku osób, które nabyły kompetencje wojskowe w strefie działań zbrojnych, o tyle automatyczne przekazywanie danych do wszystkich wymienionych służb bez różnicowania może stanowić nadmierną ingerencję w prawa jednostki. Łatwo sobie wyobrazić, że poszczególne instytucje, nie przekazując sobie informacji na temat danej osoby, będą ją nękać, wzywając przed kolejne komisje, by ta wielokrotnie składała te same zeznania. Z tego względu zasadne byłoby wyraźniejsze określenie celu udostępniania danych, zasad koordynacji działań oraz przesłanek wzywania do przekazywania dalszych informacji.

Po trzecie, klasyfikacja informacji jako zastrzeżone⁴³ oznacza nałożenie na zgłaszającego obowiązków ochrony informacji niejawnych, co rodzi pytania o praktyczną wykonalność tego wymogu wobec osób, które nigdy nie posiadały poświadczenia bezpieczeństwa. Dodatkowo ujawnienie przez nie informacji może nastąpić przed złożeniem zeznań, co w ogóle stawia pytanie, czy taka klauzula ma sens. Przepis ten rodzi realne wątpliwości co do relacji między ochroną samego dokumentu i przekazanych w nim danych a możliwością późniejszego posługiwania się przez składającego informacjami dotyczącymi jego własnej aktywności. Zakres tego reżimu powinien być określony precyzyjniej.

⁴² Art. 7 ustawy o niekaraniu.

⁴³ Zgodnie z art. 5. ust. 4 Ustawy z dnia 5 VIII 2010 roku o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. 2010 Nr 182, poz. 1228 ze zm.) informacjom niejawnym nadaje się klauzulę „zastrzeżone”, jeżeli nie nadano im wyższej klauzuli tajności, a ich nieuprawnione ujawnienie może mieć szkodliwy wpływ na wykonywanie przez organy władzy publicznej lub inne jednostki organizacyjne zadań w zakresie obrony narodowej, polityki zagranicznej, bezpieczeństwa publicznego, przestrzegania praw i wolności obywateli, wymiaru sprawiedliwości albo interesów ekonomicznych Rzeczypospolitej Polskiej.

Duże wątpliwości wzbudza również sankcja za naruszenie obowiązku zgłoszeniowego. Jak już wspomniano, kto wbrew obowiązkowi nie składa oświadczenia lub składa oświadczenie niepełne, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat dwóch. Sankcja jest ukształtowana alternatywnie, z dość szerokim zakresem dyskrecjonalności sądu. Zagrożenie karą do dwóch lat pozbawienia wolności za czyn polegający na niezgłoszeniu faktu, który sam w sobie jest objęty amnestią, wydaje się nieproporcjonalne. Wskazówka interpretacyjna dla sądów powinna być taka, aby traktować ten typ czynu jako występki o niskiej szkodliwości społecznej, kierując się dyrektywami sądownictwa w sprawach karnych⁴⁴.

Ustawa posługuje się pojęciem obowiązków wojskowych w Siłach Zbrojnych Ukrainy bez ich zdefiniowania. Pojawia się zatem pytanie, czy pojęcie to obejmuje wyłącznie służbę wojskową w ścisłym znaczeniu, czyli członkostwo w regularnych Siłach Zbrojnych Ukrainy, czy również służbę w formacjach ochotniczych, takich jak Batalion Azov czy Legion Międzynarodowy, funkcje cywilno-wspomagające przy jednostkach wojskowych, takie jak medycy, kierowcy i logistycy, oraz udział w formacjach paramilitarnych, takich jak ochotnicze bataliony obrony terytorialnej.

Wskazówką interpretacyjną jest art. 4 ustawy o niekaraniu, który definiuje Siły Zbrojne Ukrainy jako wojsko podlegające władzom Ukrainy, uznawane przez Rzeczpospolitą Polską za prawowite. Szerokie ujęcie sugeruje, że każda formacja wojskowa lub paramilitarna podlegająca władzom w Kijowie może zostać objęta zakresem ustawy. Jednak ostateczną linię orzeczniczą poznamy dopiero po przynajmniej kilkunastomiesięcznym funkcjonowaniu omawianych regulacji.

Jak już wskazano, zastosowanie abolicji lub amnestii nie jest uzależnione od wykonania obowiązku zgłoszeniowego. Osoba, która nie złoży oświadczenia w terminie albo złoży oświadczenie niepełne, może jednak odpowiadać za odrębny czyn z art. 7 ustawy o niekaraniu. Sam fakt korzystania z abolicji lub amnestii nie powinien być traktowany jako okoliczność obciążająca przy ocenie tego nowego czynu; przeciwnie, sąd powinien odrębnie ocenić stopień społecznej szkodliwości naruszenia obowiązku informacyjnego oraz konkretne okoliczności jego niewykonania.

⁴⁴ Zob. J. Giezek, P. Kardas, *Nowe ujęcie zasad i dyrektyw sądowego wymiaru kary. Kilka uwag na tle uchwalonych zmian normatywnych*, „Prokuratura i Prawo” 2023, nr 7–8, s. 15–35.

Ostatnią kwestią wymagającą doprecyzowania jest zakres skutków objęcia danych z oświadczenia ochroną właściwą dla informacji oznaczonych co najmniej klauzulą „zastrzeżone”. Zbyt daleko idący byłby wniosek, że osoba składająca oświadczenie nie może w ogóle mówić o samym fakcie swojej służby w Siłach Zbrojnych Ukrainy, np. pracodawcy, rodzinie czy mediom. Ewentualna odpowiedzialność za ujawnienie informacji prawnie chronionej zależy od znamion konkretnego typu czynu zabronionego i statusu ujawnianej informacji. Niemniej nieprecyzyjne powiązanie danych z oświadczenia z reżimem informacji niejawnych może wywoływać efekt zniechęcający do wypowiadania się o własnych doświadczeniach. Ustawodawca powinien zatem wyraźniej rozdzielić ochronę treści urzędowego oświadczenia od informacji, które dana osoba zna niezależnie od jego złożenia.

8. Wnioski *de lege ferenda*

W świetle powyższych uwag należy sformułować kilka postulatów *de lege ferenda*.

Po pierwsze, wskazane jest doprecyzowanie pojęcia obowiązków wojskowych: należy wyraźnie określić, czy pojęcie to obejmuje również formacje ochotnicze i paramilitarne, funkcje cywilno-wspomagające oraz rolę medyków i logistyków.

Po drugie, postulowane jest obniżenie sankcji za niezgłoszenie faktu uczestnictwa w Siłach Zbrojnych Ukrainy polskiego obywatela bez zgody Ministra Obrony Narodowej. Kara do dwóch lat pozbawienia wolności za niezgłoszenie jest nieproporcjonalna; wskazana zmiana kwalifikacji czynu na wykroczenie, ewentualnie na przestępstwo z karą nieprzewidującą pozbawienia wolności.

Po trzecie, krąg organów informowanych powinien być ograniczony. Przekazywanie danych powinno być uzależnione od konkretnej potrzeby operacyjnej, a nie mieć charakteru automatycznego.

Po czwarte, wskazana jest zmiana kwalifikacji ochrony informacji. Zamiast klauzuli zastrzeżone wystarczającą byłyby ochrona w ramach ustawy o ochronie danych osobowych i rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (Unii Europejskiej) 2016/679.

Wreszcie, w razie przyszłej nowelizacji warto rozważyć lepsze dostosowanie tytułu ustawy do jej rzeczywistego zakresu podmiotowego albo co najmniej jednoznaczne wyjaśnienie w uzasadnieniu, że art. 1

ust. 1 pkt 2 może obejmować sprawcę prowadzącego zaciąg, który nie jest obywatelem polskim. Pozwoliłoby to uniknąć pozornej sprzeczności między tytułem aktu a jego częścią normatywną.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza prowadzi do wniosku, że ustawa o niekaraniu ma konstrukcję abolicyjno-amnestyjną, przy czym oba pojęcia wymagają ścisłego rozdzielenia. Abolicję ustanawia art. 2, wyłączający wszczynanie i nakazujący umorzenie postępowań niezakończonych prawomocnie, natomiast amnestię *sensu stricto* realizuje art. 3 w odniesieniu do prawomocnie orzeczonych kar, innych środków oraz zatarcia skazania. Granica między tymi instytucjami przebiega zatem według stadium reakcji karnej.

Z perspektywy potrzeby regulacji ustawowa interwencja znajdowała uzasadnienie w konieczności usunięcia stanu niepewności prawnej. Przepisy art. 141 i art. 142 k.k. pozostawały w mocy, a prace parlamentarne ujawniły istnienie pojedynczych prawomocnych skazań. Abolicja zapewniła jednolite rozwiązanie spraw niezakończonych, a amnestia umożliwiła objęcie skutkami ustawy osób już skazanych. Jednocześnie ustawa nie uchyliła generalnego zakazu podejmowania służby w obcym wojsku bez wymaganej zgody ani prowadzenia bezprawnego zaciągu; ustanowiła jedynie szczególny, ograniczony czasowo i przedmiotowo wyjątek związany z Siłami Zbrojnymi Ukrainy.

Na ocenę spójności ustawy wpływa także historia jej zakresu czasowego. Pierwotny projekt obejmował również czyny, które miały dopiero zostać popełnione do 31 grudnia 2026 r., co nadawało abolicji wyraźny element prospektywny. Ostateczne związanie daty końcowej z dniem wejścia ustawy w życie jest rozwiązaniem bardziej konsekwentnym systemowo: ustawodawca rozlicza określony okres przeszły, lecz nie tworzy na przyszłość czasowej „licencji” na naruszanie art. 141 lub art. 142 k.k. bez zmiany samych przepisów penalizujących.

Doprecyzowania wymaga również opis zakresu podmiotowego. O ile art. 141 § 1 k.k. dotyczy wyłącznie obywatela polskiego przyjmującego obowiązki wojskowe, o tyle art. 142 § 1 k.k. nie ogranicza sprawcy prowadzącego zaciąg kryterium obywatelstwa. W tym zakresie tytuł ustawy jest węższy i bardziej sugestywny niż jej część normatywna. Ma to znaczenie nie tylko redakcyjne, lecz także interpretacyjne, ponieważ

zapobiega nieuprawnionemu zawężeniu kręgu osób mogących powoływać się na art. 1 ust. 1 pkt 2 ustawy o niekaraniu.

Pozytywna ocena potrzeby samej regulacji nie usuwa zastrzeżeń wobec części rozwiązań szczegółowych. Wątpliwości dotyczą przede wszystkim nieostrości pojęcia obowiązków wojskowych, surowości sankcji za naruszenie obowiązku zgłoszeniowego, automatycznego przekazywania danych szerokiemu kręgowi organów oraz niejasnej relacji między ochroną informacji z oświadczenia a możliwością dysponowania przez zainteresowanego wiedzą o własnej służbie. Te elementy wymagają dalszej oceny w praktyce oraz w razie potwierdzenia problemów interpretacyjnych korekty legislacyjnej. Nie zmienia to zasadniczego wniosku, że dogmatycznym centrum ustawy jest abolicja uzupełniona rzeczywistymi, a nie wyłącznie symbolicznymi, skutkami amnestyjnymi.

BIBLIOGRAFIA

- Babiński W., Wyrębkowski M., *Polska pomoc Ukrainie 2022–2023*, Warszawa 2025.
- Bednarzak J., *Amnestia*, Warszawa 1965.
- Brodowski L., *Ustrojowy charakter prawa łaski i amnestii w kontekście instytucji ekstradycji*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 3, s. 75–89.
- Buchała K., Zoll A., *Polskie prawo karne*, Warszawa 1995.
- Daniluk P., *Amnestia i jej konstytucyjne uwarunkowania*, „Przegląd Sejmowy” 2014, nr 3, s. 43–76.
- Długosz P., Izdebska-Długosz D., *Polskie społeczeństwo wobec uchodźców wojennych z Ukrainy*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny” 2024, nr 2(192), s. 15–32.
- Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2021.
- Giezek J., Kardas P., *Nowe ujęcie zasad i dyrektyw sądowego wymiaru kary. Kilka uwag na tle uchwalonych zmian normatywnych*, „Prokuratura i Prawo” 2023, nr 7–8, s. 15–37.
- Hoc S., *O penalizacji służby w polskim wojsku*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2005, nr 15(1), s. 181–191.
- Krajewski R., *Amnestia w polskim prawie karnym*, „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 2023, nr 45(4), s. 321–336.
- Municzewski A., *Amnestie a legislacja*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1994, nr 56(4), s. 97–100.
- Rynkun-Werner R., *Polacy na ukraińskim froncie – czyli nierozwiązany problem abolicji*, „Palestra” 2025, nr 2, s. 22–32.
- Warylewski J., *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2020.
- Wilk L., *W sprawie uregulowania i stosowania łaski generalnej*, „Palestra” 2002, nr 5–6, s. 34–43.
- Woelke H., *Niedopuszczalność abolicji indywidualnej w polskim porządku prawnym*, „Zeszyt Prawniczy UAM” 2024, nr 14, s. 171–182.